УДК 811.111:796.07

Литвин А. А.,
Львівський державний університет фізичної культури

МОВНА КОГНІЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТУ

У статті проаналізовано англійські лексичні одиниці (ЛО), які вербалізують події екстремальних видів спорту в сучасній англійській мові. У центрі уваги дослідження знаходиться мовна когніція, яка включає лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти номінації вищезазначених ЛО.

Ключові слова: *мовна когніція, лінгвокультурний аспект, лінгвокогнітивний аспект, екстремальні види спорту.*

The article under consideration overlooks the process of extreme sport concepts’ verbalization. The research centres on the cognition theory and focuses on the cross-cultural and cognitive nomination of the extreme sports lexical units.

Key words: *theory of cognition, cross-cultural aspect, cognitive aspect, extreme kinds of sport.*

Сучасна тенденція представлення знань у вигляді певних індустрій, що мають спільні мовні, прагматичні та культурні риси (Л. І. Бєлєхова, О. С. Кубрякова) зумовлює звернення лінгвістики до вивчення позамовних чинників, які впливають на вибір лексичних засобів у акті комунікації. Дослідження мовної когніції, як мотивації цього вибору набуває вагомого значення для аналізу семантики мовних одиниць у межах номінативної індустрії, що позначає той чи інший вид людської діяльності. Автор статті “Мовна когніція як складова процесу творення життєвого світу людини” Н. І. Андрійчук стверджує: “Мовна когніція є складовою творення життєвого світу людини, який розглядається як особлива когнітивна реальність, що є перехідним шаром суміщеного буття суб’єктивного та об’єктивного” [1, с. 4].

Таким чином, наукова стаття присвячена вивченню ЛО, які вербалізують події екстремальних видів спорту в сучасній англійській мові. З огляду на те, що ЛО виступає носієм інформації та виконує номінативну та комунікативну функції (О. В. Бондарко, В. Г. Гак, А. Е. Левицький, І. В. Недайнова) у центрі уваги дослідження знаходиться мовна когніція, яка включає лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти номінації ЛО екстремальних видів спорту в сучасній англійській мові. Лінгвокогнітивний підхід до розгляду функціонування ЛО, які вживаються у номінативному просторі екстремальних видів спорту, дозволяє встановити особливості соціальних та мовних процесів. Лінгвокультурний підхід до аналізу окреслених засобів номінації дає можливість простежити особливості формування ситуації екстремальних видів спорту у сучасній англомовній картині світу [5, с. 1].

Наукова стаття визначається загальною спрямованістю низки сучасних лінгвістичних студій на встановлення лексичних засобів репрезента-

© Литвин А. А., 2010

ції універсалів екстремальних видів спорту. Своєчасність вивчення номінації складників таких угруповань зумовлюється необхідністю розкриття їх особливостей у лінгвокогнітивному та лінгвокультурному ракурсах.

Мета дослідження – встановлення особливостей організації лексики, що позначає поняття екстремальних видів спорту у сучасній англійській мові. Вивчення когнітивних та культурологічних властивостей екстремальних видів спорту шляхом визначення їх значення, походження та вживання у контексті.

Матеріалом дослідження слугують 39 ЛО екстремальних видів спорту відібрані шляхом суцільної вибірки зі словників, прецедентних текстів (реклами, туристичних буклетів, візитних карток, оголошень тощо), книжок про спортивний туризм, Інтернет-сайтів.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що вперше вивчається номінативний простір екстремальних видів спорту та його складники на лексико-семантичному ґрунті; вперше виявлено лінгвокультурні особливості ЛО екстремальних видів спорту.

Останнім часом ринок туристично-оздоровчої індустрії поповнюється екстремальними видами спорту. Екстремальні види спорту – це туристично-оздоровча індустрія, що відображає характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається розвиткові динамічного відпочинку, у процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною діяльністю [7].

Як переконуємося, бурхливий розвиток екстремальних видів спорту кінця XX – початку XXI століття супроводжується еволюцією і модифікацією поняттєвої та дериваційної систем ЛО, яку можна розглядати як динамічний інтегративний континуум.

Зазначений процес еволюції ЛО екстремальних видів спорту втілюється у мові крізь призму когнітивних моделей та співвідноситься з концептуальною картиною світу. Своє бачення концептуальної картини світу висловлює А. М. Приходько “Концептуальна картина світу – це феномен, який віддзеркалюється у свідомості людини у вигляді вторинного існування об’єктивного світу і який є результатом її абстрагуючої діяльності” [6, с. 23].

ЛО на позначення екстремальних видів спорту: вейкбордингу, сендбордингу, рокбордингу, фловбордингу, кайтингу, фрістайл мотокросу, бейсджампінгу, стрітлуджу дозволило нам визначити номінативний простір екстремальних видів спорту, складовими елементами якого є функціонально-семантичні поля (ФСП) [5, с. 3]. Спорідненість видів спорту дозволяє нам виділити три основні семантичні поля, ядром яких виступають лексичні засоби на позначення базових концептів: ВИКОНАВЕЦЬ ДІЇ, ВЛАСНЕ ДІЯ, СПОРЯДЖЕННЯ.

До концепту ВИКОНАВЕЦЬ ДІЇ належать ті ЛО, що номінують учасників дії – спортсмени-екстремісти, новачки. Концепт ВЛАСНЕ ДІЯ формується із виконання типової/нетипової дії виконавця, та СПОРЯДЖЕННЯ, як кон-

цепт представлений рядом ЛО, які позначають обладнання необхідне для реалізації дії. У лексиці, що формує кожне ФСП визначено спільний семантичний компонент. Його визначення дозволяє глибше розкрити концепт, описуваний певною ЛО. Таким чином, ВИКОНАВЕЦЬ ДІЇ: ***wakeboarder*** – вейкбордист, ***sandboarder*** – сновбордист, ***rockboarde***r – рокбордист, ***flowboarder*** – фловбордист, ***kitesurfer*** – кайтсерфінгіст, ***motocrosser*** – мотокросер, ***base jumper*** – бейсджампер, ***street luger*** – стрітлуджер. ВЛАСНЕ ДІЯ: ***to perform tricks and turns*** – виконувати трюки та повороти, ***to surf*** – катання на хвилях (кайтинг), ***to perform stunts*** – виконувати трюки (фрістайл мотокрос), ***to jump over obstacle*** – стрибати через перешкоди (фрістайл мотокрос), ***to perform “whip”*** – виконувати “коловорот” у повітрі (фрістайл мотокрос), ***to perform “superman***”– виконувати “трюк супермена” (летіти у повітрі піднявши ноги паралельно до мотоцикла) (фрістайл мотокрос), ***to perform “cliff hanger”***– виконувати “трюк кліф хенгер” (летіти у повітрі завісивши ноги за мотоцикл) (фрістайл мотокрос); ***to jump off*** – вистрибувати (бейсджампінг), ***to travel on the road at speed*** – спускатися по дорозі на швидкості (стрітлудж). СПОРЯДЖЕННЯ: ***wayboard*** – вейборд (вейкбординг), ***sandboard*** – сендборд (сендбординг), ***rockboard*** – рокборд (рокбординг), ***flowboard*** – фловборд (фловбординг), ***kite*** – кайт (кайтинг), ***light bike*** – легкий мотоцикл, ***powerful bike*** – потужний мотоцикл, ***off-road bike*** – поза шляховий мотоцикл (фрістайл мотокрос), ***ramp*** – похилий в’їзд (фрістайл мотокрос), ***hanblebar*** – руль (фрістайл мотокрос), ***skateboard*** – скейтборд (стрітлудж).

Номінація екстремальних видів спорту безпосередньо пов’язана з відображенням важливих особливостей їхнього розвитку. Так загальна тенденція до опанування повітряного, наземного та водного світу за допомогою подібних засобів та споряджень призводить до появи словника екстремальних видів спорту *вейкбордингу, сендбордингу, рокбордингу, фловбордингу*, де ядерним елементом стає лексична одиниця **“board”** (дошка). До ядра номінативного простору включені ЛО, які позначають найістотніші риси окремих видів спорту. Вживання ЛО “board” у складі нової ЛО, яка номінує нове поняття свідчить про те, що існує стала тенденція на позначення тих екстремальних видів спорту, які виконуються за допомогою даного спорядження. Периферійними елементами ядра стають ті компоненти, які його конкретизують. Наприклад, дієслівні фрази, які називають різноманітні способи використання дошки: *to lie on the back on large skateboard, to fit the board, to skate on sand.*

Ядерним елементом екстремального виду спорту – *кайтинг,* є іменники, які позначають спорядження необхідне для виконання цього виду спорту – *kite*, *kite surfing*. Периферійними компонентами стають дієслівні фрази, які конкретизують відповідні дії: *to surf, to attach surfboard to a kite, to control both the kite and the surfboard*.

До ядра екстремального виду спорту *фрістайл мотокрос* належать ЛО: *light,*

powerful, off-road bike. Периферійними елементами виступають дієслівні фрази: *to perform moves, to perform "whip", to perform "superman", to perform "cliff hanger".*

Ядерним елементом екстремального виду спорту – *бейсджампінг,* є ЛО: *jump offs, parachute jumps*. Периферійними елементами ядра стають дієслівні фрази: *to jump off, to land.*

До ядра екстремального виду спорту *стрітлудж* належать наступні ЛО: *large skateboards, road travel*. До периферійних компонентів належать дієслівні вирази: *to travel on the road at speed, to wear a full motorbike helmet.*

Процес найменування в цілому спирається на певні аналогії й асоціації, тому мотивування лексики екстремальних видів спорту набуває особливо важливого значення. Мотивована асоціативним сприйняттям реалій світу, лексика екстремальних видів спорту характеризується такими явищами: **а) обмеження значення слова: to surf** [to ride on waves] (кайтинг), **luger** [a person who runs a skateboard in the street] (стрітлудж), **to sandboard** [to ride on sand] (сендбординг). **б) складання двох слів та їх значень: wakeboarding, sandboarding, rockboarding, flowboarding**.

Проведене дослідження системних відношень між ЛО, що входять до розглянутого номінативного простору, дозволяє говорити про вокабуляр екстремальних видів спорту як про спеціальну лексику, яка охоплює межі людської діяльності. Перспектива подальшого дослідження вбачається у побудові номінативного простору "туристично-оздоровча індустрія" і вивченні його компонентів.

Література:

1. Андрійчук Н. І. Мовна когніція як складова процесу творення життєвого світу людини // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип. 11. – 2009. – 684 с.

2. Балла М. І. Англо-український словник: близько 120 000 слів. К.: Освіта, 1996. – Т. І. – 752 с.

3. Балла М. І. Англо-український словник: близько 120 000 слів – К.: Освіта, 1996. – Т. ІІ. – 712 с.

4. Меню для відчайдухів: стаття – "Експрес" 16 – 23 липня 2009/ № 100 (4710) – М. Яворницькі, Львів, 2007 – 20 с.

5. Немайнова І. В. Номінативний простір "Ігровий вид спорту" в сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти: Автор. дис. філол. н. Германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2004. – 19 с.

6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько – Запоріжжя: Прем'єр, 2008.– 332 с.

7. Тимошенко Л. О. Введення в спортивно-оздоровчий туризм: збірник лекцій з дисципліни "Спортивний туризм" для студентів І курсу факультету фізичної реабілітації, оздоровчої фізичної культури і туризму спеціальності "Туризм" – Львівський державний університет фізичної культури, Львів, 2007. – 149 с.

8. Sharman E. Across Cultures / Sharman E. – England: Pearson Education Limited, 2005. – 160 p.